

Олена СТУКАЛО,
orcid.org/0000-0003-2432-8468
старший викладач кафедри філології
Дніпровського державного аграрно-економічного університету
(Дніпро, Україна) helenstukalo@gmail.com

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІМ ВЕТЕРИНАРАМ

Стаття присвячена особливостям викладання дисципліни «Латинська мова» у сільськогосподарських закладах вищої освіти. Мета цієї дисципліни – підготувати термінологічно грамотного ветеринара. Визначено місце цієї дисципліни у програмі підготовки фахівців зі спеціальностей «Ветеринарна медицина» та «Ветеринарно-санітарна експертиза». Розглядаються як загальні дидактичні принципи презентації нового матеріалу для більшості тих, хто навчається предмету, так і специфіка викладання латинської мови взагалі та прикладних аспектів цієї дисципліни для студентів ветеринарних факультетів сільськогосподарських ЗВО зокрема. Як основна відмінна риса виділяється підпорядкування мовних аспектів вивчення латинської мови, що виходять на центральне місце в програмах вищих та середніх спеціальних навчальних закладів гуманітарного, юридичного профілів, вивченню лексики та розгляду практичних кейсів. Наголошується, що граматичні явища вводяться у міру їх використання в таких аспектах навчання майбутніх фахівців-ветеринарів, як рецептура, клінічна та анатомічна термінологія, хімічна номенклатура, частотні відрізки в назвах лікарських речовин, групи ліків. Вивчення фармацевтичної термінології включає номенклатуру лікарських засобів, які використовуються на фармацевтичному ринку. Студенти знайомляться з деякими термінами, щоб мати уявлення, як створюються їх найменування. Увага приділяється також необхідності зіставлення введених лексичних одиниць з українською та іноземною мовами, що вивчаються, що дозволяє здобувачам вищої освіти усвідомлено вживати латинські терміни при постановці діагнозу або призначенні лікарських препаратів. Велику практичну цінність має дослідження принципів транслітерації назв лікарських засобів у рецептах, що виписуються латинською мовою. Навички правильного написання назв препаратів та лікарських форм латинською мовою в рецептах мають бути доведені до автоматизму. Описується специфіка навчання латинської мови, труднощі, що виникають у її викладанні студентам, і те, як вони долаються. Особлива увага приділяється способам оптимізації процесу навчання та розвитку мотивації.

Ключові слова: латинська мова, клінічна термінологія, анатомічна термінологія, лексика, граматики, рецептура, мотивація.

Olena STUKALO,
orcid.org/0000-0003-2432-8468
Senior Lecturer at the Department of Philology
Dnipro State University of Agriculture and Economics
(Dnipro, Ukraine) helenstukalo@gmail.com

METHODICAL FEATURES OF TEACHING LATIN TO FUTURE VETERINARIANS

The article is devoted to the peculiarities of teaching the discipline “Latin language” in the agricultural universities. The purpose of this discipline is to prepare a terminologically competent veterinarian. The place of this discipline in the program of specialists training in the specialties “Veterinary Medicine” and “Veterinary and Sanitary Examination” is determined. Both the general didactic principles of presenting a new subject for most learners and the specifics of teaching Latin in general and applied aspects of this discipline for students of veterinary faculties of agricultural universities in particular are considered. The main distinguishing feature is the subordination of language aspects of the Latin study, which are central to the programs of higher and secondary special educational institutions of humanities, law, vocabulary and practical cases. It is emphasized that grammatical phenomena are introduced as they are used in such aspects of training of future veterinarians as formulation, clinical and anatomical terminology, chemical nomenclature, frequency segments in the names of drugs, groups of drugs. The study of pharmaceutical terminology includes the nomenclature of drugs used in the pharmaceutical market; learn to distinguish the names of medicines frequency segments that carry some typical information about drugs. Students are introduced to some terms to get an idea of how their names are created. Attention is also paid to the need to compare the introduced lexical units with the Ukrainian and foreign languages being studied, which allows students to consciously use Latin terms when diagnosing or prescribing drugs. The study of the principles of transliteration of drug names in prescriptions written in Latin is of great practical value. The skills of correctly writing the names of drugs and dosage forms in Latin in prescriptions should be brought to automatism. The article also describes the specifics of teaching Latin, the difficulties that arise in teaching it to students, and how they are overcome. Particular attention is paid to ways to optimize the learning process and develop motivation.

Key words: Latin, clinical terminology, anatomical terminology, vocabulary, grammar, recipe, motivation.

Постановка проблеми. У сучасних умовах модернізації освіти відбувається зміщення акцентів із простого засвоєння матеріалу на формування певних компетентностей та практичне застосування результатів навчання. Це призвело до необхідності використання різноманітних прийомів навчання поряд з класичними інноваційними методами, що сприяють всебічному розвитку студентів, активізують навчально-пізнавальну діяльність, різні типи мислення. Навчання нового покоління здійснюється в насиченому інформацією середовищі, що призводить до необхідності ставити завдання, що відповідають новим потребам.

Латинська мова належить до так званих «мертвих мов». Вже давно немає народу, який би говорив на цій мові. Сьогодні латинська мова зберігає своє значення як професійна мова медиків, ботаніків, юристів. Проте латинські слова, словосполучення і висловлювання цілком звичайні у мові будь-якої освіченої людини. Латинська мова є для першокурсників абсолютно новою дисципліною, що раніше не вивчалася, тому викликає певні труднощі в засвоєнні. В аграрному університеті латинська мова викладається з метою прищепити студентам основи вивчення та використання медичної термінології не лише у закладі вищої освіти, а й у подальшій професійній діяльності, тобто підготувати термінологічно грамотного лікаря (Нурмухамбетова, 2014: 377). Латинська мова є обов'язковою дисципліною у системі підготовки ветеринара, поряд з вивченням таких дисциплін, як анатомія, гістологія, фармакологія біохімія, мікробіологія та інші. Успішне засвоєння цих предметів безпосередньо пов'язане зі знанням латинської термінології. Метою вивчення латинської мови в аграрному вузі є підготовка спеціаліста, який вміє грамотно використати отримані знання з анатомічної, клінічної та фармацевтичної термінології. Специфікою предмета «Латинська мова» є те, що він ближчий до спеціальних медичних дисциплін, ніж до мовних.

Аналіз досліджень. У процесі викладання латинської мови викладач повинен не допустити зниження мотивації студентів, що зумовлене відсутністю практичної користі предмета. Це потребує реформування методик, поєднання різних прийомів викладання. Для активізації пізнавальної діяльності студентів на практичних заняттях з латинської мови є доцільними використовувати різноманітні методи навчання, що будуть сприяти засвоєнню матеріалу.

Головні проблеми, пов'язані з викладанням та навчанням латинської мови, є її обмежене вживання, тобто вживання лише специфічних

термінів у професійному мовленні майбутніх ветеринарів.

Проблемою методики викладання латинської мови займалися вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема Н. Кацман, А. Мусорін, В. Тучина, О. Вишневський, В. Мілерян, Н. Малинаускене, Л. Леушину та інші.

Мета статті – розглянути найбільш ефективні методи викладання латинської мови та показати особливості викладання латинської мови на практичних заняттях в аграрному університеті.

Виклад основного матеріалу. Латинська мова – це мова, яка вже не одне тисячоліття продовжує активно функціонувати в книжковій та писемній сферах, впливаючи на інші мови. Вона була і є основним джерелом для освіти та поповнення безперервно зростаючої міжнародної, суспільно-політичної та наукової термінології. Латинська мова надає істотну допомогу при читанні професійної літератури англійською, французькою та іншими іноземними мовами. Сучасна медична освіта пов'язана із знанням та розумінням величезної кількості термінів, створених на основі латинських слів та словотвірних елементів. При вивченні предмета «Латинська мова» студенти-ветеринари не лише засвоюють анатомічну та клінічну термінології, правила виписування рецептів, а й дізнаються про велику кількість цікавих відомостей, пов'язаних з історією та культурою великої античної цивілізації, без якої не було б і сучасної Європи. Дисципліна «Латинська мова» включена до програм вищих та середніх спеціальних навчальних закладів гуманітарного, юридичного, медичного та природничо-наукового профілю, а також класичних гімназій. Зміст курсу охоплює фонетичні правила, частини мови, синтаксис, переклад текстів за фахом.

Відмінною особливістю викладання латинської мови студентам медичних та ветеринарних спеціальностей є підпорядкування мовних аспектів організуючої ролі не граматиці, як у мовному виші, а лексиці. Тому граматичні явища вводяться відповідно до наступних мовних критеріїв: зв'язок граматики з лексикою, частотність граматичних явищ, їх поєднання та системність. Залежність між лексикою та іншими аспектами мови, головним чином граматикою, суворо регламентує відбір та запровадження лексичного матеріалу (Тучина, 2009: 122).

Той факт, що більшість студентів освоює латинську мову з нульового рівня, вимагає додаткових зусиль як від викладача, так і від тих, хто навчається. Заучування слів – невід'ємна частина занять з латинської мови. Слова заучуються у словниковій

формі, що допомагає під час виконання граматичних вправ. Студенти повинні активно засвоювати 20-30 термінів до кожного заняття. З іншого боку, факт початкового рівня у переважній більшості студентів, які починають вивчати латинську мову (за винятком випускників коледжів, які вирішили продовжувати навчання у вузах), дозволяє студентам відчувати впевненість у власних силах. Вихідна рівність знань усіх учасників освітнього процесу, чіткість фонетичних, граматичних та синтаксичних правил у латинській мові, паралельне вивчення анатомічних термінів у рамках курсу анатомії, лікарських рослин у рамках курсу фармакології та клінічних термінів у рамках програми спеціальних дисциплін, стимулюють високий ступінь зацікавленості та націленість на серйозну роботу з боку тих, хто навчається.

Латинська та давньогрецька мови належать до сім'ї індоєвропейських мов, до якої входять також слов'янські, балтійські, індійські, іранські мови. Усі індоєвропейські мови мають спільність походження від однієї мови – основи. Термінологія греко-латинського походження легко асимілюється у всіх цих мовах нерідко через мови-посередники, насамперед через англійську мову (Нурмухамбетова, 2014: 378). Прикладом можуть служити такі слова, що міцно увійшли в нашу мову, як абітурієнт (від *abiturienti* – той, що збирається іти), студент (від *studere* – вчитися старанно), лаборант (від *laborare* – працювати), санаторій (від *sanare* – лікувати, зцілювати), артист (від *ars, artis* – мистецтво), алергія (грец. інша, інша реакція), терапія (грец. лікування) та багато інших.

На ефективність введення спеціальних термінів впливає зіставлення лексичних одиниць, що вводяться з українською мовою і іноземною мовою, що також вивчаються студентами. Поодинокі або схожі слова, що використовуються для позначення певних спеціальних феноменів, можна знайти у всіх індоєвропейських мовах: лат. *arteria*, англ. *artery*, укр. артерія; лат. *alveolus*, англ. *alveolus*, укр. альвеола; лат. *vena*, англ. *vein*, укр. вена; лат. *canalis*, англ. *canal*, укр. канал; лат./грец. *organon*, англ. *organ*, укр. орган; лат./грец. *bronchus*, англ. *bronchus*, укр. бронх; лат./грец. *skeleton*, англ. *skeleton*, укр. скелет, та інші. Присутність значної пропорції міжнародних термінів у запропонованих для заучування словниках мінімума дозволяє студентам одразу відчувати впевненість у власних силах і отримати мотивацію для засвоєння великої кількості слів, що є специфікою дисципліни «Латинська мова».

Вивчення клінічної термінології, яка є частиною курсу, не потребує активного використання

граматичного матеріалу. Студенту необхідно запам'ятовувати терміоеlementи греко-латинського походження, що лежать в основі словотвору термінів медичного значення. Клінічна термінологія стосується «різноманітних предметів, процесів, явищ, пов'язаних із профілактикою, діагностикою хвороб, їх диференціацією, способів обстеження та лікування хворих тощо» (Чернявський, 2004: 165). Здобувачі вищої освіти повинні знати та розуміти, що володіння медичною термінологією та вміння користуватися нею є невід'ємною частиною професійної компетенції майбутнього ветеринара. При цьому перед викладачем стоїть завдання допомогти студентам розібратися в структурі термінів та їх складових, навчити самостійно будувати та розуміти їхнє значення. На кожному занятті запроваджуються нові елементи, що входять до складу термінів. Численні тренувальні вправи дозволяють закріпити їх функціонування та полегшити запам'ятовування. Студенти виконують завдання на визначення загального сенсу і конструювання клінічних термінів по терміоеlementам.

Вивчення фармацевтичної термінології також є важливим для майбутніх ветеринарів. Воно включає номенклатуру лікарських засобів, які використовуються на фармацевтичному ринку. Студенти знайомляться з деякими термінами, щоб мати уявлення, як створюються їх найменування, вчать виділяти у складі найменувань лікарських засобів частотні відрізки, що несуть певну типову інформацію про ліки. Опанування навичками написання рецептів передбачає знання структури рецепта, стандартних рецептурних формулювань та граматичних форм частин мови, що використовуються. Заучування латинських назв хімічних елементів та сполук буде корисним при вивченні подальших спеціальних дисциплін, таких як біохімія, фармакологія та інших.

Вивчення як анатомічних, так і клінічних термінів неможливе без знання граматики, тому що їх необхідно запам'ятовувати відразу у формах називного і родового відмінків однини (*Nominativus* та *Genitivus singularis*). Поєднання іменників у зазначених вище відмінках, що вживаються частіше в однині, але іноді і в множині, є неузгодженим визначенням, що є основою анатомічної (*musculus infraspinatus* – підосний м'яз), клінічної (*cancer pulmonis* – рак легенів), ботанічної (*siliqua*) та фармацевтичної (*tinctura Valeriana*) термінології.

У медичній термінології багато латинських найменувань є поєднанням іменника з прикметником. Прикметник використовується для додаткової якісної характеристики предмета та

узгоджується з визначальним словом. Таке поєднання називається узгодженим визначенням і широко використовується у ветеринарній медицині: це і анатомічні терміни (*vertebrae thoracalis* – грудний хребець), назви лікарських рослин (*Juniperus communis* – ялівець звичайний), рецептурні вирази (*Recipe: Unguenti Ichthyoli* – Візьми: іхтіолової мазі). З вищесказаного випливає важливість правильного узгодження іменників та прикметників та їх подальшого правильного вживання в медичних термінах.

Припустимо, нам потрібно вписати рецепт на активоване вугілля. Звичайно ж, треба пам'ятати, що латинський термін завжди починається з іменника – у цьому випадку це іменник вугілля. Насамперед ми маємо вписати його словникову форму – *carbo, carbonis, m.* Наступний крок – визначення роду даного іменника – він вказується в словнику: літера *m* (*masculinum*) позначає чоловічий рід, літера *f* (*femininum*) – жіночий рід, а літера *n* (*neutrum*) – середній рід. У нашому прикладі рід іменника чоловічий. Далі вписуємо словникову форму прикметника – *activatus, a, um*, в якій наводиться прикметник чоловічого роду, за яким йдуть закінчення жіночого та середнього роду. Нам потрібно вибрати з наведених форм прикметника форму, відповідну роду іменника – *activatus*, ще раз вписати іменник і приписати до нього обрану форму прикметника. Латинський термін «*carbo activatus*» (активоване вугілля) отримано.

Особливу роль у викладанні латинської мови в аграрному університеті грає підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Викладач повинен постійно нагадувати студенту, що знання та вміння, отримані при вивченні латинської мови, широко застосовуватимуться в наступних курсах, під час вивчення спеціальних дисциплін. Цьому сприяє інтеграція між курсом латинської мови, з одного боку, та теоретичними та клінічними дисциплінами, з іншого боку. Викладач, вводячи анатомічні терміни та пояснюючи правила граматики, що використовуються при їх побудові, може сказати, що вони будуть зустрічатися у курсі вивчення анатомії. В атласах анатомії всі слова мають латинські назви. Назви дисциплін, що вивчаються ветеринарами, теж мають греко-латинське походження (*biology* – наука про життя, *cardiology* – наука про серце, *cytology* – наука про клітини тощо). Коли студенти на заняттях з інших дисциплін починають легко розуміти

наукову термінологію, побудовану на вже знайомих ним латинському корінні і за правилами латинського словотвору, вони постійно переконаються в користі та необхідності латинської мови для власної освіти. Студент-ветеринар з гордістю усвідомлює, що опановує спеціальну мову лікарів, недоступних людям інших спеціальностей.

Викладання латинської мови студентам ветеринарних спеціальностей має базуватися на їхньому мовному досвіді. Оскільки основна маса студентів починає вивчати латинську мову з нульового рівня, їм необхідна опора як рідною мовою, так і іноземною. Викладач має вже на перших заняттях, присвячених фонетичному устрою латинської мови, пояснити студентам, що латинська мова підпорядковується суворим правилам. На цьому етапі необхідно активно практикувати транскрибування студентами окремих латинських слів і словосполучень, що сприяє швидкому засвоєнню правил читання літери «с», диграфів «ae» і «oe». Завдяки транскрипційним вправам усувається небезпека впливу з боку інших іноземних мов, які користуються латинською графікою. Крім власне транскрипційних вправ, студентам може бути запропоновано вибрати із кількох транскрипцій слова одну правильну (Мусорін, 1999: 33). При вивченні найважливішої теми «Рецептура», ключовим моментом є розуміння студентами того факту, що звичні нам назви ліків, такі як Амідопірін, Анальгін, Рибофлавін, Фурацилін, є спочатку латинськими, згодом транскрибованими кирилицею, і тому не перекладаються, а транслітеруються з урахуванням відповідності букв українського та латинського алфавіту та закінчень середнього роду 2 відміни: *Amidopyrinum, Analginum, Riboflavinum, Furacilinum*.

Висновки. Протягом усього курсу латинської мови на ветеринарному факультеті сільськогосподарського вузу викладачеві слід звертати увагу тих, хто навчається на мовні закономірності та явища як з рідної, так і іноземної мови, з якими вони стикатимуться. Використання різних методик у навчальному процесі сприяє кращому засвоєнню матеріалу, що вивчається, формуванню у студентів професійних та загальнокультурних компетенцій, необхідних майбутньому спеціалісту-ветеринару. Творча діяльність викладача полягає у раціональному використанні у процесі навчання різноманітних методів та прийомів, що забезпечують найкраще досягнення поставленої мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишневський О.І. Методика навчання іноземних мов: навчальний посібник. Київ : Знання, 2011. 206 с.
2. Кацман Н.Л. Методика преподавания латинского языка. Москва : Гуманитар. изд. ВЛАДОС, 2015. 239 с.
3. Мілерян В.С. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах. Київ : Хрещатик, 2004. 80 с.
4. Мусорин А.Ю. Преподавание латинского языка в неязыковом вузе. Материалы 1-й методической конференции профессорско-преподавательского состава Института экономики и менеджмента. Новосибирск, 1999. С. 32–34.
5. Нурмухамбетова Б.Н., Лисариди Е.К. Принципы преподавания латинского языка в медицинском университете. *Вестник Казахского национального медицинского университета*. Казахстан, 2014. № 1. С. 376–378.
6. Тучина Е.В. Методические аспекты преподавания латинского языка в медицинском вузе. *Теория и практика иностранного языка в высшей школе: сборник научных статей*. Иваново, 2009. № 6. С. 122–125.
7. Чернявский М.Н. Латинский язык и основы медицинской терминологии: учебник. Москва : Медицина, 2004. 448 с.

REFERENCES

1. Vyshnevskiy O.I. *Metodyka navchannia inozemnykh mov: navchalnyi posibnyk* [Methods of teaching foreign languages: a textbook]. Kyiv : Znannia, 2011. 206 p. [in Ukrainian].
2. Kaczman N.L. *Metodika prepodavaniya latinskogo yazyka* [Methods of teaching Latin]. Moskva: Gumanitar. izd. VLADOS, 2015. 239 p. [in Russian].
3. Milerian V.Ie. *Metodychni osnovy pidhotovky ta provedennia navchalnykh zaniat v medychnykh vuzakh* [Methodical bases of preparation and carrying out of educational employment in medical high schools]. Kyiv : Khreshchatyk, 2004. 80 p. [in Ukrainian].
4. Musorin A.Yu. *Prepodavanie latinskogo yazyka v neyazykovom vuze* [Teaching Latin in a non-linguistic university]. Materials of the 1st Methodological Conference of the Faculty of the Institute of Economics and Management, Novosibirsk, 1999. Pp. 32–34 [in Russian].
5. Nurmuhambetova B.N., Lisaridi E.K. *Principy prepodavaniya latinskogo yazyka v medicinskom universitete* [Principles of teaching Latin at the Medical University]. *Bulletin of the Kazakhstan National Medical University*. 2014. № 1, pp. 376–378 [in Russian].
6. Tuchina E.V. *Metodicheskie aspekty prepodavaniya latinskogo yazyka v medicinskom vuze* [Methodical aspects of teaching Latin in medical school]. Theory and practice of a foreign language in higher education: a collection of scientific articles. Ivanovo, 2009. № 6. Pp. 122–125 [in Russian].
7. Chernyavskij M.N. *Latinskij yazyk i osnovy medicinskoj terminologii: uchebnik* [Latin language and foundations of medical terminology: textbook]. Moskva : Medicina, 2004. 448 p. [in Russian].